

Więcej lasu - mniej powodzi!

Więcej lasu - mniej powodzi!

Program przeciwpowodziowy

Nowosądeckiego Oddziału „Pracowni na rzecz wszystkich istot” pierwsze doświadczenia.

Jesienią 1997 roku rozpoczęliśmy opracowywanie programu przeciwpowodziowego dla doliny Popradu i Dunajca w Beskidzie Sądeckim oraz Wyspowym. Powódź z 1997 roku, o bardzo charakterystycznym i dotąd wyjątkowym przebiegu, polegającym na dużych szkodach czynionych przez małe potoki wzbierające bardzo gwałtownie i na krótko, dała nam wyraźne wskazówki. Nasze myślenie poszło w dwóch kierunkach: po pierwsze należało zająć się przyczynami gwałtownego przyboru wody, po drugie zastanowić się nad rolą zabudowy potoków i sposobu gospodarowania wokół nich.

Według naszej oceny szybki, krótkotrwały i wielki przybór wód na małych potokach jest spowodowany wylesieniami i zmianą postaci lasu w partiach szczytowych oraz charakterem zabudowy potoków, której celem jest możliwie szybki spływ wód. Zabudowa potoków w postaci betonowych rynien i wąskich umocnień czyniących z cieką wodnego ściek odprowadzany do najbliższej większej rzeki była dokonana (a i dzisiaj jest odbudowywana) na podstawie obliczeń wykonywanych dla konkretnych zlewni w latach pięćdziesiątych. W tamtym okresie zupełnie inaczej wyglądała zdolność retencyjna obszaru i infrastruktura wsi.

Sieć dróg w latach obliczeń pojemności zlewni była dużo mniejsza i były to w większości drogi gruntowe. Obecnie sieć ta jest bardzo gęsta, a nawierzchnia jest bitumiczna. Operując pojęciem „wody stuletniej” zezwalano na gęstą zabudowę dolin potoków, ściskając je niejako wąskie rynny, którymi wody „stuletnie” mogły jeszcze spłynąć. Od kilku lat marny do czynienia z anomaliami pogodowymi zapowiadany jeszcze w latach sześćdziesiątych (Raport Rzymski) i uznawanymi do niedawna za futurologię. Słynny El Nino był zawsze daleko od nas, a dziura ozonowa i ocieplenie klimatu stanowiło dobry temat dla żartów.

Tymczasem w obecnej sytuacji pojemność zlewni jest zupełnie inna i pojęcie „wody stuletniej” staje się przestarzałe wobec tego, że woda taka pojawiać się zaczyna dwa razy do roku, być może każdego kolejnego.

Nawet kaczka to wiedziała...

Ciekawostką jest obserwacja zachowań dzikich kaczek z wiosny 1997 roku. Gniazdowały one zawsze w przybrzeżnych zaroślach wiklinowych nad Popradem preferując starorzecze, ale wiosną 1997 roku pojawiły się wysoko na suchych skarpach wzbudzając zainteresowanie przyrodników (obserwacje własne z okolic Muszyny oraz obserwacje publikowane w „Przyrodzie Polskiej” z innych terenów Polski). Zachowanie kaczek stało się zrozumiałe dopiero wtedy, kiedy zobaczyliśmy, jak wielka woda niszczy wszystko i przepływa o dwa-trzy metry poniżej nietypowo usytuowanych gniazd. Obserwację tę przytaczam specjalnie, gdyż wnioski wyciągane przez instytucje odpowiedzialne za ochronę przeciwpowodziową idą dalej w kierunku technologii, a nie zrozumienia prawdziwych przyczyn

powodzi. Systemy monitoringu powodziowego mają być tym lepsze im droższe i bardziej skomplikowane (a być może wystarczy „zapytać” kaczek...), przeciw powodziom budować będziemy więcej i więcej tam oraz betonowych murów. Tymczasem nie słyszy się o prawdziwych przyczynach powodzi, o sytuacji klimatycznej, które staje się **trwale rozchwiana** i prawdziwych sposobach bronięcia się przed skutkami naszej własnej gospodarki. Zaślepienie społeczeństwa w tej dziedzinie jest tak wielkie, że pojawiły się nawet poglądy o powodzi jako „dopuszczenie Bożym”...

Analizując te wszystkie sytuacje opracowaliśmy program działań przeciwpowodziowych.

Program składa się z trzech projektów. Jeden z nich pt. „Przeciwdziałanie powodziom metodami inżynierskimi i ekologicznymi” zgłoszono do konkursu Fundacji DOEN z Holandii i wiosną 1998 roku przeszedł on eliminacje wygrywając znaczną dotację na jego realizację. Drugi projekt skupiający się na aspekcie edukacyjnym i wykonaniu wzorcowych budowli inżynierskich na potoku górskim w Gminie Łącko został zgłoszony do konkursu Fundacji „Partnerstwo dla środowiska” i po przejściu kolejnych etapów otrzymał najwyższą ocenę komisji dotacyjnej tej Fundacji. Trzeci z projektów, obejmujący przemyślany program odtwarzania lasów łęgowych w dolinie Popradu pomiędzy granicą Polski i Słowacji a Starym Sączem nie uzyskał dotąd wsparcia na jego realizację.

Prezentowany niżej projekt jest podstawowym dla Programu.

Zapobieganie powodziom metodami ekologicznymi i inżynierskimi na terenie wsi Kicznia w Gminie Łącko w Karpatach - skrócony opis projektu.

Głównym celem projektu jest rozwiązanie istotnych lokalnych problemów powodziowych na terenie wsi Kicznia w gminie Łącko oraz przeprowadzenie kampanii edukacyjnej pośród rolników i innych mieszkańców tego rejonu.

Konkretnie chodzi o:

1. rozwiązanie problemu zagrożenia drogi łączącej Łącko z Kicznią oraz drogi gospodarczej i brzegów potoku;
2. trwałe rozwiązanie istotnego problemu komunikacyjnego i bytowego gospodarstwa wiejskiego poprzez modelowe zagospodarowanie potoku, jego dopływu, skarp doliny potoku i jego przebiegu;
3. podniesienie lesistości i zwiększenie ilości zadrzewień śródpolnych na terenie źródłiskowym tego samego potoku co w punktach a) i b) dla zwiększenia retencyjności, a więc zmniejszenia groźby powodzi i szybkiego spływu wód.

Rezultatami w/w działań mają być:

Obiekt inżynierski z zastosowaniem żerdziowania, faszynowania, wałów ziemnych i oczyszczenia z naniesionego piasku i żwiru już istniejącej budowli betonowej mocno nadszarpiętej powodzią w 1997 r. Wprowadzenie rozwiązań opartych o drewno, faszynę i obsadzanie skarp ma dać rezultat w postaci odzyskania części terenu dla fauny i flory zamieszkującej potoki górskie (np. miejsca gniazdowania dla pluszcza), a także wskazania na tanie i nieingerujące w środowisko metody zagospodarowywania potoków.

Wykonanie przejazdu z drogi poprzez potok do gospodarstwa wiejskiego i trwała biologiczna zabudowa rejonu tego dojazdu, uwzględniająca także elementy zabudowy inżynierskiej i obiekty przeciwdziałające szkodom powodziowym.

Odtworzenie ok. 1 ha lasu łęgowego na bazie zniszczonego lasu na siedlisku łęgowym z odtworzeniem naturalnego krętego przebiegu potoku w celu zmniejszenia spływu wody i zwiększenia retencyjności obszaru.

Zwiększenie lesistości terenu źródliskowego (odnowienia, zalesienia) oraz wprowadzenie nowych zadrzewień śródpolnych na obszarze ok. 10 - 15 ha.

Uzyskanie czytelnich i działających na wyobraźnię rolników **materiałów edukacyjnych** możliwych do wykorzystywania na innych terenach górskich w Polsce.

W ramach Programu opracowano dotąd:

1. mapy sytuacyjno-wysokościowe dla celów projektowych.
2. inwentaryzację istniejącej roślinności na tle roślinności potencjalnej wzdłuż potoku Kiczniańskiego w Gminie Łącko.
3. Projekty budowli inżynierskich na potoku Kiczniańskim (z użyciem miejscowych materiałów i wykorzystaniem tanich metod ekologicznych).
4. Opracowano część materiałów informacyjnych i metod edukacji (np. wymyślono makietę wykonaną z płyt pleksiglasowych i gąbek do prostej ilustracji roli lasu w retencjonowaniu wody, obecnie makietę ta jest po pierwszym pokazie modyfikowana i udoskonalana).
5. zorganizowano i przeprowadzono Małe Święto Drzew w szkole podstawowej w Kiczni (ok. 120 dzieci) mające na celu rozpoczęcie współpracy z mieszkańcami wsi.
6. opracowano dla celów publikacji materiał dotyczący metod ekologicznych w zabudowie potoków górskich i dróg.
7. Wykonano szczegółowe kosztorysy prac terenowych, co pozwoli na porównywanie kosztów prac metodami ekologicznymi i innymi.
8. Wykonano szczegółową dokumentację fotograficzną i video terenu realizacji Programu i dotąd wykonywanych prac.

Program realizowany jest od wiosny 1998 roku i można już dziś stwierdzić, że przynosi pewne rezultaty. Bardzo dobra współpraca z Urzędem Gminy w Łącku wskazuje na zrozumienie naszych intencji i gotowość szukania różnych rozwiązań wobec powtarzających się zagrożeń powodziowych. Uczniowie szkoły w Kiczni okazali się wspaniałą i uzdolnioną grupą dzieci i młodzieży, a grono pedagogiczne nie szczędzi wysiłku dla realizacji naszych wspólnych zamierzeń. W konkursie na rysunek dotyczący powodzi. i swego ulubionego lub ważnego drzewa wzięli udział wszyscy uczniowie - ci z „zerówki” i ci z klasy ósmej...

Prace uczniów zostały pokazane w ramach stoiska naszego Oddziału na targach POLEKO w Poznaniu. Nasi młodzi współpracownicy posadzili około 400 drzew otrzymanych w ramach Małego Święta Drzew. Rodzice zainteresowali się już poważnie naszą pomocą w zalesieniach i zadrzewieniach terenów źródliskowych wiosną 1999 roku. Przewidujemy, że będziemy uczestniczyli w sadzeniu drzew na kilkunastu hektarach źródliska.

Przy okazji badań florystycznych w dolinie potoków górskich zwróciliśmy uwagę na trzy ważne dla Programu rośliny. Są to: Września pobrażna - *Myricaria germanica*, Olsza szara - *Alnus incana* i Traganek szerokolistny - *Astragalus glycyphyllos*. Dla przeciwdziałania szkodom powodziowym kapitalne znaczenie ma renaturalizacja roślinności skarpy potoku.

Z dokumentacji i obserwacji terenowych jasno wynika, że drzewa nie zawsze są przyczyną szkód powodziowych (jak to jest uparcie dowodzone przez „wodziarzy”) ale zawsze są elementem stabilizującym brzegi potoków i umacniającym skarpy. Dlatego też jednym z wniosków po zakończeniu realizacji Programu będzie propozycja zmiany przepisów i stosunku „wodziarzy” do drzew i zachowanych jeszcze tu i ówdzie lasów łęgowych.

Autorem projektów przeciwpowodziowych jest Marek Styczyński, a Program realizuje zespół złożony

z leśników, geodety, projektanta, pedagoga, biologa i „wodziarza” pod kierunkiem autora. Niezwykle inspirujące i ciekawe pod względem przyrodniczym i społecznym prace w ramach Programu zostaną udokumentowane wydawnictwem przygotowywanym na lipiec 1999 roku w serii „Jak uczyć się od Ziemi. (vol. 3).

Marek Styczyński

Autorami logo programu „Więcej lasu - mniej powodzi” są M. Styczyński i T. Berezński.